

KS. HENRYK KRZYSTECZKO

WPŁYW AKTYWNOŚCI RELIGIJNEJ NA DZIAŁALNOŚĆ LUDZKĄ

W czwartym rozdziale soborowej konstytucji *Gaudium et spes* czytamy: „Kościół idąc ku swemu własnemu zbawczemu celowi, nie tylko daje człowiekowi uczestnictwo w życiu Bożym, lecz także rozsiewa na całym świecie niejako odbite światło Boże, zwłaszcza przez to, że leczy i podtrzymuje godność osoby ludzkiej, umacnia więź społeczeństwa ludzkiego oraz wlewa głębszy sens i znaczenie w powszechną aktywność ludzi” (KDK 40). Zagadnienie to dotyczy również parafii i duszpasterzy w nich pracujących, którzy, mając na uwadze przede wszystkim „zbawczy cel”, borykają się zarazem z różnymi ludzkimi problemami zarówno osobistymi, jak i o charakterze ponadindywidualnym – społecznym, kulturalnym i politycznym.

Czy i jaka jest korelacja między aktywnością o charakterze religijnym a pozostałymi dziedzinami życia? – oto pytanie, na które pragnę tutaj udzielić odpowiedzi na podstawie badań empirycznych¹ Podejmując się tej odpowiedzi, odwołuję się do wyników uzyskanych w Skali Aktywności Religijnej, opartej na następujących przejawach religijności człowieka: auto-deklaracja o intensywności swojej wiary, praktyki religijne, udział w pracach na rzecz parafii, wychowanie religijne dzieci, dostrzeganie związku między przekonaniami i praktykami religijnymi a funkcjonowaniem rodziny.

Ks. prof. dr hab. HENRYK KRZYSTECZKO – Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego; adres do korespondencji: Dom Księża Emerytów, ul. ks. Józefa Czempieła 1, 40-044 Katowice; e-mail: henryk@katowice.opoka.org.pl

¹ Badania przeprowadziłem, wraz z prof. dr. hab. Wojciechem Świątkiewiczem, na zamówienie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego na grupie kobiet liczącej 1030 osób. Zagadnienie to jest jednym z wielu, jakie weszły w skład projektu badawczego dotyczącego kapitału społeczno-kulturowego rodziny.

Dzięki zastosowaniu skali – na podstawie odchylenia standardowego – zostały wyodrębnione dwie skrajne grupy badawcze: 176 kobiet o dużej aktywności religijnej i 161 kobiet o małej aktywności religijnej. Porównując je ze sobą, o ile występuje między nimi różnica statystycznie istotna, możemy wnioskować o statystycznie istotnym związku aktywności religijnej z tą cechą, co do której występuje ta różnica. Zajmiemy się tutaj tylko tymi cechami, co do których istnieje statystycznie istotny związek z aktywnością religijną (stwierdzony tutaj na podstawie statystyki χ^2 minimalny błąd wynosi 0,05). Cechy, które korelują z aktywnością religijną, zostały ujęte w następujące kategorie: najważniejsze wartości życiowe i cele rodziny, partnerstwo, życie wspólnotowe w rodzinie, czynniki scalające życie rodzinne, relacje między rodzicami i dziećmi, udział w przedsięwzięciach o charakterze społecznym, znajomość i odwiedzanie sąsiadów, postawy wobec władzy państwowej i administracji samorządowej, korzystanie z środków społecznego przekazu, sposób spędzania czasu w niedziele i dni świąteczne, postawy moralne, życie rodzinne.

1. NAJWAŻNIEJSZE WARTOŚCI ŻYCIOWE I CELE RODZINY

Respondentki ze względu na aktywność religijną różnią się między sobą hierarchią wartości życiowych i celów rodziny. Posiadanie szczęśliwej rodziny uważa za najważniejszą wartość życiową 89% kobiet bardziej aktywnych i 74% mniej aktywnych religijnie. Dla co dziesiątej respondentki o słabej postawie i co dwudziestej o silnej postawie religijnej najważniejsze jest, żeby być wolną i niezależną. 5% kobiet mniej aktywnych i 1% bardziej aktywnych wymienia jako najważniejszą wartość sukces materialny. Dla 1% respondentek o słabej postawie i 0,5% o silnej postawie religijnej najważniejsze jest zrobienie kariery zawodowej. Oznacza to, że kobiety bardziej angażujące się religijnie częściej niż pozostałe jako najważniejszą wartość życiową wybierają posiadanie szczęśliwej rodziny, a rzadziej bycie wolną i niezależną, podobnie jak sukces materialny i zrobienie kariery zawodowej.

Oдноśnie do najważniejszych celów rodziny respondentki miały do wyboru kilka propozycji odpowiedzi. Obydwie grupy kobiet – bardziej i mniej zaangażowanych religijnie – nie różniły się w sposób statystycznie istotny, jeżeli idzie o takie cele, jak: zapewnienie poczucia bezpieczeństwa emocjonalnego, zapewnienie możliwości relaksu i organizacji wypoczynku czy za-

pewnienie dzieciom dobrego wykształcenia. Różniły się natomiast wypowiedziami dotyczącymi rodzenia i wychowywania dzieci oraz zapewnienia im bytu. Odpowiedź „Rodzenie i wychowywanie dzieci” wybrało 40% respondentek bardziej zaangażowanych i 25% mniej zaangażowanych religijnie. Za „Zapewnieniem bytu” natomiast opowiedziało się 78% kobiet słabiej zaangażowanych i 65% bardziej angażujących się religijnie. A więc w miarę jak wzrasta zaangażowanie religijne, częściej jako najważniejsze cele rodziny są wymieniane rodzenie i wychowywanie dzieci, podczas gdy malejącemu zaangażowaniu religijnemu odpowiada częstsze opowiadanie się za zapewnieniem bytu jako najważniejszym celem życia rodziny.

2. RELACJE PARTNERSKIE

W kwestionariuszu na temat relacji partnerskich kobiety wskazywały twierdzenia dotyczące takich zagadnień, jak: równy podział obowiązków, wspólne zakupy, odpowiedzialność za planowanie ilości dzieci i wychowanie religijne. Z badań wynika, że 86,5% kobiet bardziej aktywnych i 79% mniej aktywnych religijnie uważa, że równy podział obowiązków może mieć wpływ na scalanie życia rodzinnego. O dużym wpływie jest przekonanych 44% respondentek o silnych postawach i 41% o słabych postawach religijnych. Większej aktywności religijnej towarzyszy więc lepsza świadomość wpływu równego podziału obowiązków na scalenie życia rodzinnego.

Jeżeli idzie o wypowiedzi na temat dokonywania zakupów, to 71% kobiet bardziej aktywnych i 53% mniej aktywnych pod względem religijnym stwierdziło, że robi zakupy trwałego użytku wraz z mężem. 12% respondentek o silniejszych postawach i dwukrotnie więcej o słabszych postawach religijnych twierdziło, że takimi zakupami zajmują się same. Co ósma kobieta mniej aktywna i co dwunasta bardziej aktywna robi je wspólnie z dziećmi. Im więc aktywność religijna respondentek jest większa, tym częściej zakupy robią one wraz z mężem, a rzadziej same i z dziećmi.

Obszarem istotnie ważnym dla życia rodzinnego jest planowanie dzieci. 94% respondentek bardzo aktywnych i 86% mniej aktywnych religijnie uważało, że za planowanie ilości dzieci odpowiada zarówno mąż, jak i żona. Aktywność religijna koreluje więc pozytywnie z przyznawaniem odpowiedzialności za planowanie liczby dzieci jednakowo – mężowi i żonie.

Odnosnie do wychowania dzieci 97% respondentek o dużej aktywności i 82% o mniejszej aktywności religijnej twierdzi, że za wychowanie religijne

dzieci odpowiedzialni są rodzice wspólnie. Wzrostowi aktywności religijnej odpowiada więc wzrost przypisywania odpowiedzialności za wychowanie religijne dzieci obojgu rodzicom.

3. PIELEGNOWANIE ŻYCIA WSPÓLNOTOWEGO W RODZINIE

Respondentki wypowiadały się na temat sposobu uczestniczenia w takich sytuacjach życia rodzinnego, jak: posiłki, wizyty u krewnych, świętowanie uroczystości religijnych i rodzinnych, spacer, rozrywki. Największe różnica dotyczy wspólnotowego uczestnictwa w praktykach religijnych. 82% kobiet o dużej aktywności religijnej i 39% o małej uczestniczy w praktykach religijnych wspólnie z dziećmi. Z mężem uczestniczy 11% silnie zaangażowanych i 7,5% słabo zaangażowanych religijnie. Duża aktywność religijna oznacza zatem częstsze uczestnictwo w praktykach religijnych wspólnie z dziećmi i ze współmałżonkiem.

Drugie miejsce pod względem wielkości różnic między badanymi grupami w aspekcie wspólnotowego życia w rodzinie zajęły posiłki w niedziele i święta. 92% kobiet o silnych postawach i 79% o słabych postawach religijnych spożywa je wspólnie z dziećmi. Z mężem spożywa je 9% kobiet mniej aktywnych i 5% bardziej aktywnych religijnie. Samotnie natomiast spożywa 4% respondentek o słabych postawach i 3% o silnych postawach religijnych. 2,5% kobiet mniej aktywnych wymienia jeszcze inne osoby biorące udział w tych posiłkach. Im więc respondentki są bardziej aktywne religijnie, tym częściej spożywają posiłki niedzielne i świąteczne z dziećmi, rzadziej natomiast tylko z mężem.

Podobne zależności – jak w wypadku posiłków niedzielnych i świątecznych – uzyskało twierdzenie dotyczące udziału w uroczystościach rodzinnych. 92% kobiet o dużej aktywności i 80% o małej aktywności religijnej w uroczystościach religijnych najczęściej bierze udział wspólnie z dziećmi. 8% kobiet o małej i 5% kobiet o dużej aktywności religijnej obchodzi takie uroczystości tylko z mężem. 5% kobiet słabo zaangażowanych i tylko 1% kobiet silnie zaangażowanych religijnie świętuje je z innymi osobami. Im większa zatem aktywność religijna, tym częściej uroczystości rodzinne są obchodzone z całą rodziną.

Na różnice ze względu na postawy religijne odnośnie do wspólnotowego spędzania czasu rodziny wskazują również wypowiedzi odnoszące się do

odwiedzin rodzinnych. 84,5% kobiet o dużej aktywności religijnej i 72% o małej najczęściej odwiedza krewnych wspólnie z dziećmi. Tylko z mężem składa wizyty u krewnych 16% kobiet słabo zaangażowanych i 12% silnie zaangażowanych religijnie. 3% kobiet mało aktywnych religijnie i 1% bardzo aktywnych udaje się z wizytą do krewnych z innymi osobami. Im więc kobiety charakteryzują się większą aktywnością religijną, tym częściej składają wizyty u krewnych wspólnie z dziećmi i nieco rzadziej tylko z dziećmi.

4. CZYNNIKI SCALAJĄCE ŻYCIE RODZINNE

Respondentki pod względem aktywności religijnej różnią się między sobą poglądami na temat wyznaczników scalających życie rodzinne. Różnice te dotyczą znaczenia wzajemnej miłości, stosunków z krewnymi, wspólnego życia towarzyskiego, wspólnych zainteresowań, podobnego poziomu wykształcenia, podobnej pozycji zawodowej i sytuacji materialnej.

Obydwie grupy respondentek pierwsze miejsce, jeśli idzie o wpływ na zgodę w rodzinie, przypisują wzajemnej miłości. Zdecydowanie o takim wpływie jest przekonanych 97% kobiet o dużej i 86% o małej aktywności religijnej. Jakkolwiek więc większość kobiet z obydwu grup wymienia wzajemną miłość na pierwszym miejscu pod względem ważności dla ich rodzin, to jednak kobiety o silniejszych postawach religijnych częściej wymieniają ją jako nieodzowną dla jedności rodziny.

Na scalenie życia rodzinnego wpływają również dobre stosunki z rodzinami pochodzenia małżonków. Uważa tak, choć z różnym stopniem pewności, 92% respondentek o dużej aktywności religijnej i 77% o małej. 60% kobiet bardziej zaangażowanych i 40% mniej zaangażowanych religijnie uważało, że wpływ ten jest bardzo duży. Im więc kobiety przejawiają większą aktywność religijną, tym częściej uważają, że dobre stosunki z rodzinami pochodzenia małżonków wpływają pozytywnie na scalenie życia rodzinnego.

Obok członków najbliższej rodziny ważni są również przyjaciele i znajomi. Wiele kobiet, bo 90% o dużej i 77% o mniejszej aktywności religijnej jest świadomych dużego lub średniego wpływu wspólnego życia towarzyskiego na scalanie życia rodzinnego. Za wpływ bardzo duży życia towarzyskiego na życie rodzinne uznaje 56% kobiet bardziej aktywnych i 40% mniej aktywnych religijnie. Świadomość wpływu wspólnego życia towarzyskiego na scalanie życia rodzinnego koreluje więc pozytywnie z aktywnością religijną.

Wspólne zainteresowania małżonków dla scalenia rodziny uważało za ważne z różnym stopniem pewności 84% respondentek bardziej aktywnych i 72% mniej aktywnych religijnie. Zdecydowanie uważa tak 44% respondentek aktywniejszych i 38% słabo aktywnych religijnie. Powstrzymało się od odpowiedzi albo zaprzecza takiemu wpływowi 28% respondentek o słabszych postawach i 16% o silnych postawach religijnych. Podobieństwo zainteresowań – jako czynnik jednoczący rodzinę – jest więc znacznie częściej brane pod uwagę przez osoby o większej aktywności religijnej.

Na wspólne zainteresowania wpływa m.in. podobny poziom wykształcenia. 58,5% kobiet o dużej aktywności religijnej i 45% o małej – z różnym stopniem zdecydowania – zgadzało się z twierdzeniem, że na scalanie życia rodzinnego ma wpływ podobny poziom wykształcenia małżonków. Oznacza to, że w miarę jak wzrasta aktywność religijna, wzrasta też świadomość pozytywnego wpływu podobnego poziomu wykształcenia na scalenie życia rodzinnego.

Wśród różnego rodzaju zainteresowań szczególne znaczenie mają zainteresowania zawodowe. Bardzo dużego bądź przynajmniej średniego wpływu podobieństwa zainteresowań zawodowych na zgodność rodziny jest świadomych 60,5% respondentek bardzo aktywnych i 49% mniej aktywnych religijnie. Respondentki o dużej aktywności wymieniały więc podobieństwo zainteresowań zawodowych jako czynnik jednoczący rodzinę częściej niż te o mniejszej aktywności religijnej.

Można domniemywać, że zainteresowaniom zawodowym sprzyja podobna pozycja zawodowa. 55% kobiet bardziej zaangażowanych i 47% mniej aktywnych religijnie przyznaje z różnym stopniem przekonania, że na scalanie życia rodzinnego ma wpływ podobna pozycja zawodowa współmałżonków. Zdecydowanie tak uważa 19% respondentek aktywnych i 14% mniej aktywnych religijnie. Kobiety bardziej aktywne religijnie twierdzą więc częściej aniżeli mniej aktywne, że na jedność rodziny pozytywnie wpływa podobna pozycja zawodowa współmałżonków.

Kolejne twierdzenie różnicujące respondentki ze względu na aktywność religijną dotyczyło znaczenia sytuacji materialnej. Jakkolwiek mniejszego lub większego wpływu sytuacji materialnej na zgodność rodziny jest świadomych około cztery piąte wszystkich respondentek, to jednak o tym, że wpływ ten jest bardzo duży, jest przekonanych 44% respondentek o mniejszej aktywności religijnej i 28,5% o większej. Im więc kobiety są mniej aktywne w zakresie życia religijnego, tym bardziej uzależniają zgodę w rodzinie od jej sytuacji materialnej.

5. RELACJE MIĘDZY RODZICAMI I DZIEĆMI

Respondentki biorące udział w badaniach odpowiadały na pytanie: Co jest najważniejsze w relacjach między rodzicami i dziećmi? Należało wybrać jedną z następujących odpowiedzi: całkowite posłuszeństwo dzieci, wzajemna pomoc, prawo do prywatności dzieci, równoprawność, możliwość wyrażania przez dzieci własnego zdania.

Prawie co druga kobieta (48%) o aktywnej postawie religijnej na pierwszym miejscu wymieniła wzajemną pomoc, a co trzecia (31%) możliwość wyrażania przez dzieci własnego zdania. Kobiety o mniej aktywnych postawach religijnych jako pierwszą wybierały możliwość wyrażania przez dzieci własnego zdania (43,5%), a następnie wzajemną pomoc (30%). Obydwie grupy na trzecim miejscu wymieniły równoprawność – co szósta respondentka o aktywnej postawie i co dziesiąta o mniej aktywnej postawie religijnej. Na czwartym miejscu znalazła się odpowiedź: całkowite posłuszeństwo dzieci. Opowiedziała się za nim co dwunasta kobieta o aktywnej postawie religijnej i co dwudziesta o mniej aktywnej. Odpowiedź „prawo do prywatności dzieci” wybrało 4,5% kobiet mniej aktywnych i 1,5% o aktywnych postawach religijnych.

Oznacza to, że im postawy religijne są aktywniejsze, tym częściej w relacjach między małżonkami i dziećmi za najważniejszą uważa się wzajemną pomoc i tuż za nią możliwość wyrażania przez dzieci własnego zdania, a następnie równoprawność i całkowite posłuszeństwo dzieci, a na końcu prawo do prywatności dzieci. Można zatem powiedzieć, że respondentki o aktywnych postawach religijnych opowiadały się bardziej za stawianiem dzieciom wymagań i posłuszeństwem; kładą w wychowaniu większy nacisk na wzajemną pomoc niż na równoprawność czy prywatność dzieci.

6. UDZIAŁ W PRZEDSIĘWZIĘCIACH O CHARAKTERZE SPOŁECZNYM

W pracach organizowanych przez wspólnotę sąsiedzka, jak np. porządkowanie budynku mieszkalnego czy osiedla, uczestniczy 45% respondentek o aktywnych postawach i 33% o mniej aktywnych postawach religijnych. Ze współmałżonkiem i dziećmi bierze udział w takich pracach co szósta respondentka bardziej aktywna i co jedenasta mniej aktywna religijnie. Tylko ze współmałżonkiem prace takie podejmuje 15% kobiet o dużej aktywności

i 6% o małej aktywności religijnej. Aktywnym postawom religijnym odpowiada więc częstszy udział w różnego rodzaju pracach organizowanych przez wspólnotę sąsiedzką.

Co druga respondentka o aktywnej postawie i co czwarta o mniej aktywnej postawie religijnej włącza się w inicjatywy organizowane przez organizacje charytatywne. Co czwarta bardziej aktywna i co siódma mniej aktywna religijnie podejmuje takie inicjatywy wraz z całą rodziną. 18% kobiet aktywniejszych i 3% mniej aktywnych włącza się w taką posługę tylko z mężem. Im więc postawy religijne są aktywniejsze, tym też częściej respondentki same, a także z mężami i dziećmi podejmują inicjatywy organizacji charytatywnych.

7. ZNAJOMOŚĆ I ODWIEDZANIE SĄSIADÓW

Prawie trzy czwarte grupy o aktywnych postawach i połowa grupy o mniej aktywnych postawach religijnych zna prawie wszystkich sąsiadów. Tylko niektórych zna co druga respondentka mniej aktywna i co czwarta bardziej aktywna religijnie. Im więc respondentki są bardziej aktywne pod względem religijnym, tym częściej znają prawie wszystkich sąsiadów.

Czas wolny wspólnie z sąsiadami spędza 30% respondentek bardziej aktywnych i 18% mniej aktywnych religijnie. Do wzajemnego zapraszania się z sąsiadami do domu przyznaje się 51% respondentek o aktywnych postawach i 42% o mniej aktywnych postawach religijnych. Im więc aktywność religijna jest większa, tym częstsze jest wzajemne zapraszanie się sąsiadów do domu i spędzanie z nimi czasu wolnego.

8. POSTAWY WOBEC WŁADZY PAŃSTWOWEJ I ADMINISTRACJI SAMORZĄDOWEJ

W przeprowadzonych badaniach o postawach kobiet wobec władzy państwowej świadczyła odpowiedź na pytanie o udział w wyborach prezydenckich i samorządowych, a także ocena administracji samorządowej w zakresie liczenia się jej z życzeniami mieszkańców.

Udział w ostatnich wyborach prezydenckich wzięło 87% respondentek aktywnych religijnie i 82% ich mężów oraz 78% kobiet mniej aktywnych religijnie i 72% ich mężów. Oznacza to pozytywną korelację między aktywnością religijną a aktywnością polityczną. Zależność ta dotyczy zarówno kobiet, jak

i ich mężów. Charakterystyczne też jest, że w obydwu badanych grupach żony uczestniczyły w wyborach prezydenckich częściej niż ich mężowie. Zamiar udziału w najbliższych wyborach samorządowych wyraziło 71% respondentek bardziej aktywnych religijnie i 65% ich mężów oraz 50% kobiet mniej aktywnych religijnie i 39% ich mężów. Kobiety zatem o aktywniejszych postawach religijnych, a także ich mężowie, częściej wyrażają zamiar wzięcia udziału w najbliższych wyborach samorządowych aniżeli respondentki o mniej aktywnych postawach. Taka zależność dotyczy również ich mężów.

40% respondentek aktywnych i 17% mniej aktywnych religijnie uważa, że władze lokalne na ogół liczą się z postulatami mieszkańców. Im więc kobiety są religijnie bardziej aktywne, tym bardziej pozytywnie oceniają władze lokalne w zakresie ich liczenia się z postulatami mieszkańców.

9. PRASA, RADIO, TELEWIZJA

Respondentki o dużej i małej aktywności religijnej różnią się między sobą czytelnictwem prasy, słuchaniem radia i oglądaniem telewizji; preferują różne tytuły gazet, programów radiowych i telewizyjnych. 81% kobiet aktywniejszych i 70% mniej aktywnych religijnie czyta czasopisma przynajmniej raz w tygodniu. Gazety przynajmniej raz w tygodniu czyta 90% respondentek o aktywnych postawach i 81% o mniej aktywnych postawach religijnych. Prasę regionalną systematycznie czyta co czwarta kobieta bardziej aktywna i co dziesiąta mniej aktywna religijnie. Gazety codzienne lokalne czyta 29% respondentek bardzo aktywnych i 14% mniej aktywnych. Im więc respondentki bardziej angażują się pod względem religijnym, tym częściej czytają prasę zarówno ogólnopolską, jak i lokalną.

Obydwie badane grupy preferowały programy radiowe RMF, ZET i 1 PR, czyli Program Pierwszy Polskiego Radia. I tak RMF jest ulubioną stacją radiową dla 35% kobiet mniej aktywnych religijnie, 32% ich mężów i 38% ich dzieci; w grupie o dużej aktywności religijnej RMF słucha 18% pań, 19% ich mężów i 25% ich dzieci. Radia ZET w grupie o mniej aktywnych postawach słucha ok. 15% zarówno pań i ich mężów, jak i dzieci; natomiast w grupie o silnych postawach religijnych radia ZET słucha 11% pań i ich mężów oraz 19% ich dzieci. 1 PR słucha 17% respondentek o dużej aktywności religijnej, 7% ich mężów i 2% ich dzieci; w grupie o małej aktywności religijnej 1 PR słucha 7% pań, 3% ich mężów i 1% ich dzieci. Jakkolwiek więc respondentki o silniejszych postawach religijnych, a także ich mężowie i dzieci, preferują

kolejno RMF, ZET i 1 PR, to jednak w porównaniu z grupą o mniejszej aktywności religijnej rzadziej słuchają RMF, częściej natomiast 1 PR.

Respondentki różnią się pod względem oglądania programów telewizyjnych. Ulubionymi programami respondentek o aktywnych postawach religijnych są kolejno: informacyjne (21%), rozrywkowe (16%) i filmy (6%). Respondentki o mniej aktywnych postawach religijnych natomiast preferują kolejno: filmy (24%), programy rozrywkowe (18%) i informacyjne. Oznacza to, że respondentki o aktywnych postawach częściej oglądają programy informacyjne, rzadziej natomiast rozrywkowe i filmy.

10. SPOSÓB SPĘDZANIA CZASU W NIEDZIELE I DNI ŚWIĄTECZNE

W jaki sposób spędza Pani zazwyczaj czas w niedziele i dni świąteczne? – oto pytanie, na jakie respondentki odpowiadały, korzystając z dwudziestu czterech zaproponowanych odpowiedzi; maksymalnie mogły wybrać pięć możliwości. Różnice między respondentkami o dużej i małej aktywności religijnej dotyczyły przede wszystkim uczestnictwa w praktykach religijnych, a następnie kolejno: zajmowania się domem, dodatkowej pracy, robienia zakupów, oglądania telewizji i spacerów.

45% respondentek o mniej aktywnych postawach i 24% o aktywniejszych postawach religijnych zajmuje się domem. 6% kobiet słabo zaangażowanych i 0,5% bardziej zaangażowanych religijnie podejmuje się dodatkowej pracy. 10% respondentek słabiej aktywnych i 1% bardziej aktywnych religijnie robi zakupy. Ogląda telewizję „jak leci” 19% respondentek mniej aktywnych i 11% bardziej aktywnych religijnie. Chodzi na spacer 13% respondentek słabiej aktywnych i 26% aktywniejszych religijnie. A zatem im respondentki mają aktywniejsze postawy religijne, tym rzadziej w niedziele i święta zajmują się domem, podejmują się dodatkowej pracy i robią zakupy; rzadziej też oglądają telewizję „jak leci”; częściej natomiast uczestniczą w praktykach religijnych i chodzą na spacer.

11. POSTAWY MORALNE

Wyniki badań wskazują na statystycznie istotny związek między aktywnością religijną a postawami wobec aborcji, rozwodów, legalizacji konku-

binatu i związków homoseksualnych. Największe różnice między kobietami bardziej i mniej aktywnymi religijnie dotyczą postaw wobec aborcji. Zdecydowanie akceptowało ją 27,5% respondentek mało aktywnych i 1% bardzo aktywnych religijnie. Z zastrzeżeniami akceptowało aborcję 36% słabo aktywnych i 16% bardzo aktywnych. Nie akceptowało natomiast aborcji trzy czwarte kobiet o aktywnych postawach i co szósta kobieta słabo aktywna religijnie. Nie ma własnego zdania na ten temat co szósta respondentka mało aktywna i co czternasta bardziej aktywna religijnie. Im więc respondentki są mniej aktywne pod względem religijnym, tym częściej akceptują aborcję.

Po postawach wobec aborcji – pod względem różnicującym obydwie porównywane grupy kobiet – drugie miejsce zajęły postawy wobec rozwodów. Zdecydowanie akceptowało rozwód 42% respondentek mniej aktywnych i 5% bardziej aktywnych religijnie. Akceptowało z zastrzeżeniami 43% kobiet o aktywnych postawach i 31% o mniej aktywnych postawach religijnych. Nie uznawało natomiast rozwodów 37,5% kobiet aktywniejszych i 9% mniej aktywnych religijnie. Postawy kobiet wobec rozwodów korelują więc negatywnie z zaangażowaniem religijnym.

Prawie tak samo, jak pod względem postaw wobec rozwodów, respondentki bardziej i mniej aktywne religijnie różnią się postawami wobec wolnych związków. Zdecydowanie akceptuje kohabitację 32% respondentek o słabo aktywnych postawach i 6% o aktywniejszych postawach religijnych. Akceptuje pod pewnymi warunkami 21% kobiet mniej aktywnych i 14,5% bardziej aktywnych religijnie. Nie akceptuje natomiast 51% bardzo aktywnych i 9% mało aktywnych religijnie. Własnego zdania na ten temat nie posiadało 34% respondentek mało aktywnych i 28% bardziej aktywnych religijnie. Im więc respondentki mniej angażują się religijnie, tym częściej akceptują wolne związki (kohabitację).

Za legalizacją konkubinatu opowiedziała się zdecydowanie co trzecia respondentka mało aktywna i co dwudziesta bardzo aktywna religijnie. Z zastrzeżeniami akceptuje go co czwarta kobieta o mało aktywnej i co piąta o aktywniejszej postawie religijnej. Sprzeciwia się mu natomiast co druga kobieta bardziej aktywna i co ósma mniej aktywna religijnie. Mniej więcej co czwarta respondentka z obydwu grup nie miała na ten temat własnego zdania. Im więc respondentki były bardziej aktywne pod względem religijnym, tym częściej opowiadały się za legalizacją konkubinatu.

Za legalizacją związków homoseksualnych opowiedziało się zdecydowanie 27,5% respondentek mało aktywnych i 1% bardziej aktywnych religijnie. Akceptowało ją z zastrzeżeniami 36% kobiet mniej aktywnych i 16% bar-

dziej aktywnych religijnie. Nie uznawało natomiast trzy czwarte kobiet o aktywnych postawach i co szоста kobieta o mniej aktywnej postawie religijnej. Nie miało własnego zdania na ten temat 17% respondentek mniej aktywnych i 7,5% bardziej aktywnych religijnie. Opowiedzenie się za legalizacją związków koreluje więc bardzo silnie z mniejszą aktywnością religijną.

12. ŻYCIE RODZINNE

87% respondentek o dużej aktywności religijnej i 70% o małej aktywności z różnym stopniem przekonania zgadzało się z twierdzeniem: „Wymarzony dom to ten, który mam” Zdecydowanie twierdziła tak co druga kobieta o aktywnej postawie i co piąta o mniej aktywnej postawie religijnej. Im więc respondentki są bardziej zaangażowane religijnie, tym częściej twierdzą, że ich wymarzony dom to ten, który mają.

Twierdzenie, które w kategorii stosunków rodzinnych okazało się najbardziej różnicujące obydwie grupy respondentek, dotyczyło roli matki w rodzinie. 96% grupy bardziej aktywnej i 79% grupy mniej aktywnej religijnie, choć z różnym stopniem przekonania, zgadzało się ze zdaniem: „Matka bardzo ceniła (ceni) lojalność rodzinną, kultywowanie rodzinnych tradycji, poświęcała (poświęca) się dla rodziny” Zdecydowanie twierdziło tak trzy czwarte kobiet bardzo aktywnych i połowa mniej aktywnych religijnie. Odnośnie do roli ojca 83% kobiet bardziej zaangażowanych i 66% mniej aktywnych religijnie twierdziło z różnym stopniem pewności, że bardzo cenili lojalność rodzinną, kultywowali rodzinne tradycje i poświęcał się dla rodziny. Całkowicie zgodziło się z tym twierdzeniem 55% kobiet o aktywnych postawach i 33% o mniej aktywnych postawach religijnych. Im więc respondentki są bardziej aktywne pod względem religijnym, tym częściej twierdzą, że ich rodzice – ojciec, a jeszcze bardziej matka – cenili sobie lojalność rodzinną, kultywowali rodzinne tradycje i poświęcali się dla rodziny.

Obydwie badane grupy postrzegają też inaczej relacje między rodzicami. 76% respondentek bardziej aktywnych i 62% mniej aktywnych całkowicie bądź przynajmniej w zasadzie zgodziło się ze stwierdzeniem, że ich ojciec chętnie poświęcał się dla matki. Całkowicie zgodziło się z tym zdaniem 44% kobiet bardziej zaangażowanych i 27% mniej zaangażowanych religijnie. A zatem ojcowie respondentek bardziej zaangażowanych religijnie częściej poświęcają się dla swoich żon (matek respondentek), aniżeli ojcowie respondentek mniej aktywnych religijnie.

90% respondentek o silnie aktywnych postawach i 73% o słabo aktywnych postawach religijnych z różnym stopniem przekonania zgadzało się z twierdzeniem: „W mojej rodzinie ojciec stara/-ł się – w miarę możliwości – o zaspokojenie potrzeb wszystkich członków rodziny” Zdecydowanie uważa tak 62% kobiet bardziej zaangażowanych i 47% mniej angażujących się religijnie. O swojej matce mówi w ten sposób w sumie 94% kobiet o aktywniejszych postawach i 85% kobiet o słabo aktywnych postawach religijnych. Zdecydowanie twierdziło tak 73% respondentek bardziej aktywnych i 58% mniej aktywnych religijnie. Im więc respondentki bardziej angażowały się pod względem religijnym, tym częściej postrzegały swoich rodziców jako starających się o zaspokojenie potrzeb wszystkich członków rodziny.

W ukształtowaniu się postaw religijnych istotne znaczenie ma odnoszenie się rodziców do dzieci. 93% respondentek o aktywnych postawach i 81% mniej aktywnych religijnie mniej lub bardziej zgodziło się z twierdzeniem: „Matka stara (starła) się przygotować mnie do samodzielnego życia” Całkowicie zgadzało się 65% kobiet bardziej aktywnych i 45% mniej aktywnych. O ojcu wypowiedziało się w ten sposób, choć z różnym stopniem przekonania, 75% respondentek bardziej aktywnych i 63,5% mniej aktywnych religijnie. Im respondentki mają silniejsze postawy religijne, tym częściej twierdzą, że ich rodzice starali się przygotować je do samodzielnego życia.

Przygotowanie respondentek do samodzielnego życia przez rodziców dokonywało się m.in. poprzez akceptowanie środowiska koleżeńskiego. 92,5% respondentek bardziej zaangażowanych i 77,5% mniej zaangażowanych religijnie przyznało z różnym stopniem pewności, że ich matka akceptowała i szanowała ich relacje pozarodzinne (przyjaciół, kolegów) i zachęcała do tego typu kontaktów. Zdecydowanie wypowiedziało się tak o swojej matce 55% respondentek o silnych postawach i 42% o słabych postawach religijnych. O ojcu wypowiedziało się w ten sposób z różnym stopniem przekonania 76% respondentek bardziej zaangażowanych i 63% mniej zaangażowanych religijnie. Zdecydowanie zgodziło się z tym stwierdzeniem 40% kobiet o aktywniejszych postawach i 29% o słabo aktywnych postawach religijnych. Im więc respondentki były bardziej aktywne w sferze religijnej, tym częściej twierdziły, że ich ojcowie, a jeszcze częściej matki akceptowali i szanowali ich relacje pozarodzinne i zachęcali je do tego typu kontaktów.

O pozytywnych relacjach respondentek z rodziną świadczyło też ich ustosunkowanie się do twierdzenia: „Mam dobry kontakt z rodziną” Całkowicie zgadzało się z nim 78% kobiet bardziej aktywnych i 57% mniej aktywnych

religijnie. Im więc respondentki są bardziej zaangażowane religijnie, tym częściej twierdzą o sobie, że mają dobry kontakt z rodziną.

Dorastające dzieci mają w domu coraz więcej do powiedzenia w sprawach dotyczących rodziny. 83% respondentek bardziej aktywnych i 73% mniej aktywnych religijnie twierdziło, że w ważnych sprawach dotyczących rodziny matka wysłuchiwała również ich zdania, starając się zrozumieć także ich racje. Zdecydowanie zgodziło się z takim stwierdzeniem 55% kobiet o silnych postawach i 38% o słabych postawach religijnych. O ojcu natomiast wyraziło się w ten sposób w sumie 73% respondentek bardziej aktywnych i 61% mniej aktywnych religijnie. Zdecydowanie tak uważało 35% respondentek bardziej angażujących się i 25% mniej angażujących się religijnie. Im więc respondentki są bardziej aktywne religijnie, tym częściej twierdzą, że ich ojcowie, a jeszcze częściej ich matki wysłuchiwali również ich zdania w sprawach dotyczących rodziny, starając się także zrozumieć ich racje.

W rodzinie, w której wysłuchuje się dzieci w sprawach dotyczących rodziny, są też wspólnie podejmowane decyzje. 89% respondentek bardziej angażujących się i 86% mniej angażujących się, z różnym stopniem przekonania, zgadzało się z twierdzeniem: „W naszej rodzinie istotne decyzje podejmowane są (były) zawsze wspólnie” Zdecydowanie twierdziło w ten sposób dwie trzecie kobiet o silnych postawach i połowa o słabych postawach religijnych. W rodzinach respondentek bardziej angażujących się religijnie zatem decyzje podejmowane są wspólnie częściej aniżeli w rodzinach respondentek mniej zaangażowanych religijnie.

Respondentki ze względu na zaangażowanie religijnie różnią się między sobą uczuciami, jakich doświadczają w rodzinie. 94% respondentek bardziej zaangażowanych i 88% mniej zaangażowanych religijnie, choć z różnym stopniem przekonania, zgadzało się z twierdzeniem: „Dom rodzinny to miejsce, w którym wspaniale odpoczywam/odpoczywałem” Całkowicie zgodziło się z nim 67% kobiet o aktywniejszych postawach i 48% o mniej aktywnych postawach religijnych. Im więc respondentki są bardziej zaangażowane religijnie, tym częściej twierdzą, że ich dom rodzinny jest miejscem, w którym wspaniale odpoczywają.

85% respondentek bardziej aktywnych i 72% mniej aktywnych religijnie całkowicie zgadza się z twierdzeniem: „W swoim domu czuję się bezpiecznie” 79% respondentek o silniejszych postawach i 60% o słabszych postawach religijnych całkowicie zgadza się z twierdzeniem: „W mojej rodzinie czuję się kochana” Im więc respondentki są bardziej aktywne pod względem religijnym, tym częściej czują się w swoich rodzinach bezpiecznie i kochane.

13. REFLEKSJA PASTORALNA NAD WYNIKAMI

Uzyskane w badaniach wyniki, ukazując związek zaangażowania religijnego z poszczególnymi dziedzinami życia, nie wskazują bezpośrednio na to, co jest przyczyną, a co jest skutkiem. Mamy więc tutaj do czynienia z wzajemną zależnością – zaangażowanie religijne jest w tym wypadku zarówno skutkiem, jak i przyczyną wymienionych czynników. Wiele wypowiedzi respondentek potwierdziło bardzo duże znaczenie rodziny w kształtowaniu się ich zaangażowania religijnego. Należy jednak przypomnieć, że rodzina żyje w parafii, otoczona jest sąsiadami, dzieci uczęszczają do szkoły, rodzina chodzi do kościoła, wszyscy słuchają radia i oglądają telewizję – co z kolei oznacza, że jej członkowie są pod wpływem tych instytucji.

Wyniki stwarzają podstawy do umiarkowanego optymizmu, bo okazuje się, że z praktykami religijnymi łączą się lepsze postawy społeczne, moralne, a także lepsze relacje rodzinne. Lepsze wyniki nie oznaczają jednak, że są one całkowicie zadowolające. Pod wieloma względami odbiegają one od tych, jakich należałoby oczekiwać. Głównie chodzi tutaj o problemy natury moralnej, takie jak: kohabitacja, wolne związki, związki homoseksualne; niepokojące jest opowiedzenie się części respondentek za legalizacją tych związków.

Mając na uwadze silny związek aktywności religijnej z rodziną, należałoby zrobić wszystko, ażeby wesprzeć ją, m.in. poprzez katechizację, która obejmowałaby wszystkich członków rodziny, a więc również i dorosłych. Pamiętając o większych strukturach, w jakich rodzinie przypada żyć, należałoby też uaktywnić wszystkie możliwości wpływania na nie. W tym celu należy podjąć lub uaktywnić dialog w różnymi osobami i instytucjami odpowiedzialnymi za życie społeczne i kształtującymi je. A to oznacza, że należy uczynić wszystko, ażeby dotrzeć do ludzi odpowiedzialnych za środki społecznego przekazu, za programy wychowawcze w szkołach, za politykę – czyli za dobro wspólne, które ostatecznie ma służyć pełnemu rozwojowi osoby ludzkiej, w którym to rozwoju u jego szczytu znajduje się rozwój religijny.

THE INFLUENCE OF RELIGIOUS ACTIVITY ON HUMAN ACTIVITY

Summary

Research which has been carried out in Upper Silesia in the group of 1030 women reveal that there is a close correlation between religious activity and other fields of human activity. The Scale of Religious Activity based on the most prominent signs of religiousness for an average worshiper such as: declaring one's faith, participating in religious practices, religious up-bringing of children, involvement in parish community life, awareness of interdependence between beliefs and religious activity, and family harmony have been used in the research project.

The findings have shown that religious activity favourably correlates with such issues as: opting for family as the most important value in life, partnership in marriage, community life in the family, trusting children, sharing responsibility in decision-making, spending much time together, and celebrating religious festivities. Family background has great impact on religious activity – the better the relations in family are, the higher the religious activity in the family is.

Summarised by Author

Słowa kluczowe: aktywność religijna, aktywność ludzka, rodzina, postawy społeczne.

Key words: religious activity, human activity, family, social attitudes.